

Yashil **IQTISODIYOT** *va* **TARAQQIYOT**

ISSN: 2992-8902

Digital
Object
Identifier

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIALS
NUMBER
SYSTEM-CENTRE

74-91 XALQARO DARAJA

MAXSUS SON, 2024

IJTIMOIY, IQTISODIY, SIYOSIY, ILMIY, OMMAKOP JURNAL

2024-YIL 18-19-APREL

**"RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AGROIQTISODIYOT VA
BUXGALTERIYA HISOBINING DOLZARB MUAMMOLARI VA
ULARNING YECHIMLARI" PROFESSOR NURILLA SULAYMONOVICH
SANAYEV TAVALLUDINING 85 YILLIGIGA BAG'ISHLANGAN**

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

**SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI, 2024**

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 678 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 19-aprel kuni ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Benazir ustozni yod etib	10
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti jamoasi	
Qishloq xo'jaligi taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari.....	12
Yunusov Xudaynazar Beknazarovich	
Agroklasterlarda biznes jarayonlari moliyaviy natijalari hisobini takomillashtirish	14
Alikulov Abdimo'min, Koshkaldal Irina	
Assessment of the ESG rating of banks.....	19
Ruziyeva Elvira, Eshmuradov Ulugbek	
Contract Preferences of Smallholders: Evidence From a Study on Potato Production in Uzbekistan	24
Sanaev Golib, Sanaeva Rakhima, Nurullaev Ulmasjon, Nurullaeva Bakhora, Sanaev Anvar	
Taxation Systems in the Agricultural Production Sphere in the Context of Resistance to Shadow Economy	34
Koshkaldal Iryna, Dombrovska Olena, Alikulov Abdimumin	
Factors Influencing Farmers' Cooperation in Irrigation: A Study of Samarkand Province, Uzbekistan	39
Tadjiev Abdusame Abduxamidovich	
Xalqaro standartlar asosida qishloq xo'jaligida kapital qo'yilmalar hisobi hamda hisobotlarini takomillashtirish.....	43
Xasanov Baxodir Akramovich, Egamberdiyeva Salima Rayimovna, Raxmatov Jonibek Ismoil o'g'li	
Tijorat banklarida ichki auditida muhimlik va auditor riski masalalari.....	50
Ibragimov Abdugapur Karimovich, Qo'ldoshev Dilshod Melixurozovich	
Agroklasterlar ichki sotish jarayonida transfert baholarni belgilashni tashkiliy-uslubiy jihatlari	57
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Auditda regression tahlilni qo'llashning xususiyatlari	64
Tajekeev Ziyatdin Kobeyisovich	
Uzumchilik fermer xo'jaliklarida ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish.....	67
Ibragimov Mansur Mardonovich	
Xalqaro standartlar asosida qishloq xo'jaligida aktivlarni tasniflash, ularning hisobi va hisobotini takomillashtirish.....	71
Egamberdiyeva Salima Rayimovna	
The Place of Digitalisation in the Rural Areas Development of Ukraine.....	76
Riasnianska A. M., Kniaz O. V.	
Yalpi ichki va hududiy mahsulotning ko'payishida faol tadbirkorlikning o'rni	79
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, Nazarova Maryam Sharipovna	
Inflyatsion targetlash rejimining pul-kredit siyosatini amalga oshirishdagi ahamiyati	84
Fayziyev Oybek Raximovich	
Asalarichilikning qishloq xo'jaligi iqtisodiyotidagi o'rni va uni rivojlantirish istiqbollari.....	89
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Uzumchilik majmuining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi va uning tamoyillari.....	94
Boltayev Nazarbek Narzullayevich	
Mintaqaviy klasterning xususiyatlari.....	98
Urdushev Hamrakul	
Considerations for Bolstering Entrepreneurship in the Evolution of the Domestic Economy	102
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna	
Chorvachilik tarmog'ida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	107
Kudratov Rizo Turdibayevich, O'roqov Feruz Ibodullayevich	
Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishning hududiy jihatlari	112
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Nazarova Maryam Sharipovna	

Yalpi ichki mahsulot va uni hisoblashni takomillashtirish yo'llari.....	117
Xalmurzaev Mansur, Abdushukurov Xondamir	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida tovar-moddiy qiymatliklar hisobini takomillashtirish yo'nalishlari.....	122
Raximova Umida Rabbimovna	
Mamlakatimiz agrar tarmog'ida innovatsiyalarga asoslangan tadbirkorlikni rivojlantirish.....	127
Olimova Nodira hamrakulovna	
Banklarda ichki auditni xalqaro audit standartlari asosida takomillashtirish.....	131
Rizayev Nurbek Qodirovich, Boymatova Chinora Ilxomovna	
Agroklastarlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlari hisobini takomillashtirish.....	137
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Ibodullaev D., Abdushukurov Xondamir Botiraliyevich	
Davlat budjetida boshqaruv xarajatlarini moliyalashtirishni takomillashtirish yo'llari va xarajatlarining optimallashtiruv muammolari.....	142
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna	
Bandlikni ta'minlash va kambag'allikni qisqartirishni yuzaga keltiruvchi sabablar hamda ularning yechimi.....	146
Ahmato va Qunduzbonu Asliddinovna, Sunnatullayev Musurmon Sunnatullo o'g'li, Salamov Ibroxim	
Global iqtisodiy rivojlanish sharoitida yashil iqtisodiyot muammolari	151
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Musurmonov Nodirbek Ahmadovich	
Menejer boshqaruvida boshqaruv mehnati va guruhlar dinamikasi	155
Xasanova Sitara Islamovna	
G'allachilik klasterlarida buxgalteriya hisobi shakllarini takomillashtirish.....	158
Yuldashev Sherali Xaitovich	
Современность услуг агропромышленного комплекса в условиях инновационной экономики положение дел	163
Тураев Баходир Хатамович, Рузиев Хамрокул Жураевич	
Влияние внешних факторов на эффективность производства животноводства.....	170
Хамдамова Насиба Аблакуловна	
Banklarda ichki auditni rejalashtirish masalalari.....	173
Ibragimova Iroda Rashid qizi, Safarov Abdumajit Abdixamidovich	
The Importance of Digital Technologies in the Development of Agriculture.....	179
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish o'zini o'zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solish shakli sifatida.....	182
Pardayeva Ozoda Mamayunusovna, Javmanov Jamshed Abdusamatovich	
O'zbekiston pensiya tizimida pensiya hisoblash va to'lashni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasini uyg'unlashtirish.....	186
Xasanov Baxodir Akramovich, Nurmanov Din-Axmed Tileubayevich	
Uzumchilik mahsulotlari eksportini oshirish omillari	193
Ibragimov Mansur Mardonovich	
Korxonalarning xo'jalik faoliyati hisobining mohiyati, ahamiyati va hisob turlari.....	196
Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich, Tilabov Shohruh Baxriddin o'g'li, Irisboyev Raxmatilla Shavkat o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotning o'zbekistondagi holati va uning rivojlanish istiqbollari	200
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Abdullayev Sanjar Sayfiddin o'g'li, Sunnatullayev Musurmon Sunnatulla o'g'li	
Fermer xo'jaliklar faoliyatida investitsiyalarning o'rni.....	204
Nomozova Mahliyo Mamirjon qizi, Yuldashev Muhammad Utkir o'g'li, Solijonova Diyora Xaydarali qizi, Saydullayev Akbarali Akram o'g'li, Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Raqamli iqtisodiyotning o'rni va joriy etishdagi imkoniyatlari.....	209
Salamov Ibroxim, Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Ummatov Begzod Ikrom ugli, Bekpolatov Sultonxon Sherzod ugli	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida asosiy vositalarni hisobga olishni takomillashtirish.....	214
Xatamov Kobil Xayriyevich, Sodiqov Xayrulla Sattorovich	
Improving Cost Accounting for Sales of Agricultural Products in Farms	218
Abdimumin Alikulov, Ulugbek Eshmuradov, Khondamir Abdushukurov	

Servis korxonalarini raqamli iqtisodiyotga o'tkazishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	224
Kurbanova Raxima Jamshedovna	
Raqamli iqtisodiyotning bugungi kundagi holati.....	228
Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Eshimova Gulandom Botir qizi, Daniyarov Xurshid Baxtiyarovich	
Qoramolchilikda ozuqa ta'minotini yaxshilash yo'llari	233
Nurullayev Ulug'bek Uytalovich, Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Meva-sabzavotchilik klasterlarida faol tadbirkorlikning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi o'rni	236
Ibroxim Salomov, Roziyeva Gulxayo Chorievna	
Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	242
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Isaxonov Shaxzodjon Nurali o'g'li	
O'zbekiston chorvachiligidagi muammolar va ularning yechimi.....	246
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Esirgapov Diyor Akramovich, Ulmasov Tohir Suvonqulovich	
Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning o'rni va ahamiyati	249
Kazakova Zulayho Salaxiddinovna, Ulmasov Amirxon Rasul o'g'li, Botirov Bekzod Ulug'bek o'g'li	
Механизмы и инструменты финансирования малых и средних сельскохозяйственных предприятий (На примере Центральноазиатского региона).....	253
Худойбердиева Асила	
Agroklastarlarda kapital qo'yilmalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	259
Irisboyev Rahmatillo Shavkat o'g'li, Jo'rayeva Diyora Olimjonovna, Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Milliy iqtisodiyotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rolini oshirishning ustuvor yo'nalishlari	265
Saidxonov Akmalxon	
Improving Accounting and Auditing of Inventories in Agricultural Clusters	269
Raximova Umida Rabbimovna	
Maishiy xizmatlar sohasining rivojlanish tendensiyalari va kambag'allikni qisqartirishdagi o'rni.....	272
Rajabov Navruzbek Azimjonovich	
Chorvachilik tarmog'ida mahsulotlarni qayta ishlash samaradorligini oshirish imkoniytlari	277
Salomov Ibroxim, Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Hotamov Adhamjon Asqarjon o'g'li	
Порядок применения и актуальность международных стандартов финансовой отчетности в деятельности коммерческих банков и предприятий	282
Нарзиева Гузал Бахтиёровна, Хомидов Асилбек Отабек угли, Асомиддинов Хусан Асомиддин угли, Болтабаев Диёрбек Омондурди угли	
Savdo korxonalarida segmentar hisobning o'rni va ahamiyati	286
Mardonov Mamed Shavkatovich, Bobomuradova Sarvinov Ziyadullayevna	
Livestock Development Problems and Prospects in Uzbekistan	289
Khamdamova Nasiba Ablakulovna, Ulmasova Oyul Bakhtiyarovna, Xudayberdiyeva Marifat Umarovna	
Понятие и учет капитальных вложений в агрокластерах.....	292
Жураева Диёра Олимджановна	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini innovatsion modernizatsiyalashda iqtisodiy samaradorlikni hisoblash metodini takomillashtirish	297
Kurbanova Raxima Jamshedovna, Umurzoqova Sevinch Karim qizi	
Tarmoq mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishda innovatsion texnologiyalarni qo'llashning iqtisodiy samaradorligi	301
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayho Salaxiddinovna	
Maishiy xizmatlar sohasini tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirishda raqamli innovatsion texnologiyalarning roli va ahamiyati	304
Quliyev Begimqul Melikovich	
O'zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishi va iqtisodiy o'sish uchun barqaror investitsiya muhitini ta'minlash masalalari.....	308
Raximova Umida Rabbimovna, Elmurodova Dilnoza Farxodovna	

Biznesni qo'llab-quvvatlashda iqtisodiy-ijtimoiy holatni yaxshilash imkoniyatlari	311
Salamov Ibroxim, Janibekov Faxriddin Beknazarovich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xudayberdiyeva Marifat Umarovna	
G'alla urug'chiligidagi boshlang'ich hisob va ichki nazoratni takomillashtirish	315
Yuldashev Sherali Xaitovich, Yusupov Uchqun, Zokirov Behruz	
Baliqchilik xo'jaliklarini rejalashtirishning ahamiyati va bosqichlari	318
Dosmuratova Shaxista Kengashovna	
"Yashil" iqtisodiyot: konsepsiyaning shakllanishi va asosiy kategoriyalari	321
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Toshpulatova Kamola Xurshed qizi	
Sutchilik yo'nalishidagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida marketing elementlaridan foydalanish	324
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Biznes jarayonlarida "xarajat" va "tannarx" kategoriyalarining nazariy jihatlarini	328
Xondamir Abdushukurov, Ulug'bek Eshmuradov	
Перспективы развития бухгалтерского учета и аудита на основе международных стандартов	333
Рахимова Умида Раббимовна, Асомиддинов Хусан Асомиддин угли, Болтабаев Диёрбек Омондурди угли, Хомидов Аслбек Отабек угли	
Asosiy vositalarni hisobga olishning xalqaro va milliy standartlarda aks ettirishning farqli jihatlarini	336
Xatamov Kobil Xayriyevich, Turabaeva Ozoda Ilxambekovna	
Qishloq hududlarida ekoturizm maskanlarining turistik salohiyati va sig'imi tahlili	340
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, Xoshimova Sevara Bahromovna, Sayfullaev Umidulla Fazliddin o'g'li	
Chorvachilik tarmoqlarida otchilik infratuzilmasining hozirgi holati va istiqboldagi iqtisodiy samaradorligini oshirish imkoniyatlari	346
Salamov Ibroxim, Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Tursunov Alpomish Amanovich, Yo'ldoshev Raxim Nuriddin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi klasterlari va fermer xo'jaliklari faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari	351
Nasimjon Babayev, Dilorom Yorbekova, Umidullo Fayzullayev	
Agroklasterlarda biznes jarayonlari sotish hisobini takomillashtirish	354
Abdunazarova Sevinch, Aliqulova Zebuniso, Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida qishloq xo'jalik ishlab chiqarishining samaradorligi	360
Kudratov Rizo Turdibayevich, Abduxaliqova Farangiz Abduxoliq qizi	
Increasing Efficiency of Catering Enterprises Through Modernization	365
Kurbanova Rakhima Jamshedovna	
Chorvachilik majmuasi infratuzilmasi va uni rivojlantirish	369
Nurmanov Sherzod Xujayarovich, Aslonov Xotamjon Sharibboy o'g'li	
Davlat-xususiy sherikchiligini rivojlantirishda klasterlarning ahamiyati	373
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Raxmatullayev Sherzod Mexriddinovich	
Studying the Features of Innovative Development in The Agricultural Sector of the Economy	377
Yorbekova Dilorom Muxammadkulovna	
Chorvachilikda klasterlashning ayrim masalalari	380
Urdushev Hamrakul, Mavliyanov Majid Tuychiyevich	
Issues of Development of "Green Economy" in the Context of the Actualization of the Problem of Ecology and Climate Change	385
Mukhayyo Dustova	
Xizmatlar sohasi rivojlanishining aholi turmush darajasiga ta'siri	390
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna	
Baliqchilik xo'jaliklarini rivojlantirish prognozini ishlab chiqish masalalari	393
Dosmuratova Shaxista Kengashovna	
Mahalliy soliqlar va mahalliy yig'imlarning iqtisodiy mohiyati	396
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Turizm korxonalari hisob siyosatini shakllantirish	400
Ibragimov Mansur Mardonovich	

Korxonalarda moliyaviy holatini ifodalovchi ko'rsatkichlar tahlili	404
Isturdiev Hasan Abdigapparovich, Tilabov Shohruh Baxriddin o'g'li, Yusupova Ergashoy	
Innovatsiya, innovatsion iqtisodiyot atamalarining mohiyati va ulardan samarali foydalanish yo'llari.....	408
Xudoyberdiyeva Marifat Umarovna, Boyjigitov Kamronmirzo Sobirjon o'g'li, Obloberdiyev Shuxrat Sharof o'g'li	
The Processing Indicators of Livestock Products on the Basis of Economic Statistical Models	411
Yorbekova Dilorom Muxammadkulovna, Hotamov Adhamjon Asqarjon o'g'li	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida tola ishlab chiqarish xarajatlari tahlili	414
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Farangiz Rustamova	
Meva-sabzavotchilikni rivojlantirishda klaster yondashuvining afzalliklari	419
Eshankulov Sirojiddin Xakimovich	
Prospects for Leaving the Population Out of Poverty	424
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Radjabov Navruzbek Azimjonovich, Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Fayzullayev Umidullo Xayrullo o'g'li	
Tijorat banklarida korrupsiyaga qarshi kurashishning kompayens nazorati usullarini takomillashtirish.....	429
Sultonov Abrorbek Umarali o'g'li, Axmedov Shuxrat Xikmatullayevich	
Segmentar va moliyaviy hisobot tuzishda xo'jalik yurituvchi subyektlar mulkini baholashning metodologik muammolari	435
G'olibjon Alikulov	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish orqali yashirin iqtisodiyotni jamiyatga ta'sirini kamaytirish	439
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Abdusalomov Farruh G'ayrat o'g'li	
Sustainable Farming Futures: the Economic Need of Climate Change Program in Uzbekistan.....	443
Akhmadjon Nurullaev, Sanayeva Raxima Amirqulovna, Visola Khasanova, Bakhora Nurullaeva, Anvar Sanaev	
Problems and Prospects of Cadastral Valuation of Land Resources in the Republic of Kazakhstan	447
Berdimurat Nazimgul, Bassybekova Zh.B.	
Значение цифровизации в сельском хозяйстве	451
Сыздықова Азиза Оралбайқызы, Сапарова Айнура Алпамысовна	
Xizmatlar sohasi samaradorligini oshirish masalalari	456
Mirzayev Qulmamat Jonuzakovich, Mardanova Mohidil Otabek qizi, Mirzayev Azzamjon Jonuzokovich	
Aholini o'z-o'zini bandlikka jalb qilish orqali ishsizlik darajasini pasaytirish.....	461
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Jo'rayev Sherali Anor o'g'li	
Innovatsiyani joriy qilishning fermer xo'jaliklari daromadlariga ta'siri	465
Eshboyev Diyorbek Yo'ldosh o'g'li, Sinayev Sherali Islom o'g'li, Ismoyilov Azamat Isroyilovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq daromadni tan olish masalalari.....	471
Kozimjonov Abrorbek	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning yutuqlari va muammolari.....	475
Ochilova Mohigul Toshtemir qizi	
Soliq ma'murchiligida raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va uning ilmiy-nazariy asoslari tahlili	479
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Holmirzayev Sardor Ravshan o'g'li, Tursinaliyev Abdulaziz Shokirjon o'g'li	
O'zbekistonda davlat xizmatlari ko'rsatish milliy tizimini rivojlanishi: xronologik tahlil.....	484
Hasanov Habibullo	
Chorvachilikning mamlakat iqtisodiyotidagi ahamiyati va uning rivojlanishi.....	488
Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Tirkashev Farxod Mahmudovich, Sayfullayev Akbar Xoljigit o'g'li, Erkinov Samandar Maxmudovich	
O'zbekiston chorvachiligiga oid FAO ma'lumotlari haqida	493
Pardayeva Kamola	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq xaridorlar bilan tuziladigan shartnomalar asosida tushumni hisobga olishning ahamiyati	498
Norbekov Davron	
Paxtachilik klasterlarida ishlab chiqarishga ta'sir etuvchi omillarning tahlili	502
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Abduraxmonov Orifbek Odiljon o'g'li	

Raqamli iqtisodiyotning zamonamizdagi bugungi o'rne	506
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Zarmaxmatov Nomojjon Baxodir o'g'li	
Improving Cost Audit in Innovation Activities	510
Mustafoev is the son of Akbar Mustafa	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotni mxs asosida transformatsiya qilish zaruriyati	514
Xolmurodov Otabek	
Klasterlarni tashkil etishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari va ularning mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rne	521
Javmanov Jamshed Abdusamatovich, Homidov Aslbek Otabek o'g'li, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li, Boltayev Diyorbek Omondurdi o'g'li	
Soliq imtiyozlarini nazariy asoslash va huquqiy tartibga solish	526
Uralov Baxtiyor Maxmudovich	
Sug'urta shartnomalari va sug'urta majburiyatlari hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	531
Ochilov Ilyos Keldiyorovich	
Обеспечение привлекательности инвестиции коммерческих банков	537
Назаров Килич Холмурадович, Нафасов Шохрухбек Хошимович	
O'zbekistonda tashqi savdoning rivojlanishi va muammolari	539
Xudayberdiyev U.	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnatga haq to'lashning nazariy jihatdan tashkiliy-iqtisodiy asoslari	542
Rajabov Navruzбек Azimjonovich, Toshmurodova Dilbar Muzaffar qizi	
Human Capital in Education	546
Ibragimov Mansur Mardonovich, Ergashev Olloyor	
Qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish hamda o'zini o'zi band qilish orqali ishsizlikni kamaytirishning nazariy asoslari	551
Jo'rayev Sherali Anor o'g'li, Abdikarimov Nazirbek Odil o'g'li, Uralov Baxtiyor Maxmudovich	
Uchqora uzumi-mayizini yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish imkoniyatlari	555
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, Janibekov Faxriddin Beknazarovich	
Moliyaviy natijalarning tavsifini takomillashtirish	561
Yusupova Farizabonu Zarifovna	
Kambag'allik va uni qisqartirish yo'llari	564
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Do'stiyorov Mirabbos Erkin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholi turmush darajasini oshirishda xizmat ko'rsatish sohasining ahamiyati	568
Xolmurodov Otabek	
O'zbekistonda aholi turmush darajasi va daromadlarining o'ziga xos xususiyatlari	570
Rajabov Navruzбек Azimjonovich, Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Saidmurodov Sardor Mirsalohovich	
SWOT-анализ конкурентоспособности национального туризма в Узбекистане в условиях преодоления последствий пандемии	574
Ochilova Mohigul Toshtemir qizi, Abduzoirov Sarvarbek	
Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va aholi turmush darajasini yanada yaxshilashda iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ahamiyati	577
Salamov Ibroxim, Kudratov Rizo Turdibayevich, hamdamova Nasiba Ablakulovna	
Jahon iqtisodiyoti va xalqaro savdo munosabatlari	582
Tirkashev Farhod Mahmudovich, Xo'jaqulov Inomjon Rustam o'g'li	
Xizmat ko'rsatish sohasini raqamli iqtisodiyot sharoitiga mos rivojlantirishning ayrim masalalari	586
Mirzayev Qulmamat Jonuzakovich, Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
Turistik destinatsiyalarni rivojlantirish orqali turistik zonalarini takomillashtirish	589
Raxmonov Siyovush Turob ug'li, Ochilova Mohigul Toshtemir qizi	
Ivermektin, kloxantel, iversantapulus dori vositalarining marketing tahlili	592
Raxmadullayev Humoyun Rashid o'g'li, Farmonov Nizom, Salamov Ibroxim	
Цифровая оптимизация для экологической безопасности в агропромышленном комплексе	597
Юнусов Худайназар Бекназарович, Сафарова Лола Улмасовна	

Смысловой – системный анализ процессов обработки плодов и овощей энергии начального импульса.....	602
Курбанов Жамшед Маджидович, Курбонова Мадина Жамшедовна	
Формирования алгоритма расчета эффективности транспортно-логистической системы поставок грузов.....	605
Кубаев Улугбек	
Роль и потенциал севооборота в создании устойчивых и экологически чистых систем в сельском хозяйстве на основе цифровизации	611
Юнусов Худайназар Бекназарович, Сафарова Лола Улмасовна	
Qoramollar uchun ozuqa ratsionini tuzishda innovatsion yondashuv	617
Mavlyanov Majid Tuychiyevich	
Landshaft bog'dorchilikni rivojlantirishda autocad dasturining o'rni.....	624
Ravshanov Sanjar Tolibjonovich, Sulaymonov Mirobid Abduxolikovich	
Aniq qishloq xo'jaligida o'zgaruvchan me'yorlarni qo'llash	628
Akbarov Husan O'zbekxonovich, Bekzod Qudratov	
Raqamli iqtisodiyotda neyron tarmoqlaridan foydalanishning ahamiyati.....	634
Otoboyeva Aziza Shakirovna	
Iqtisodiy masalalarni tahlil qilish, me'yorlash, rejalashtirish, baholash hamda bashorat qilishda korrelyatsiya va regressiya usuli	637
Aktamova Vasila Uktamovna, Axtamova Umida O'ktam qizi	
Iqtisodiy ekonometrik modelni tuzish hamda avtokorrelyatsiya mavjudligini aniqlash	641
Raximov Abdulaxad Nematovich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda agrovoltaiika texnologiyasini qo'llash istiqbollari	646
Berdiyev G'ayrat Ibragimovich, Eshpulatov Dostonbek Baxodir o'g'li, Malikova Sevinch Telman qizi	
Развитие системы цифровизации в сельском хозяйстве и в народной медицине	650
Рахмонов Фариз Зафаржонович, Мухиддинова Сабрина Мунисовна, Усманова Лайло Рахматуллаевна, Рахмонова Хабиба Нуруллаевна	
Raqamli iqtisodiyot fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik metodlar va virtual onlayn kurslardan foydalanish.....	653
Sulaymonov Mirobid Abduxolikovich	
Qishloq xo'jaligini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari	656
Ravshanov Sanjar Tolibjonovich	
Ekin maydonlari tuproqlarini tahlil qilish va boshqarishda sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanishning o'rni..	660
Otoboyeva Aziza Shakirovna, Artikov Farxod Sayfiddinovich, Usanov Yoqub Dilmurod o'g'li	
О некоторых нестандартных способах решения иррациональных уравнений	664
Актамова Василя Уктамовна	
Корхоналарни тугатишнинг норматив ва ташкилий-услугий таъминотини такомиллаштириш	666
Дусмуратов Раджапбай Давлатбаевич	
Юридик шахсларни тугатишнинг норматив-ҳуқуқий таъминоти.....	670
Давлетов Икрам Рахимберганович	
Саноат корхоналарида мулкый муносабатларни тартибга солишнинг илмий назарий асослари.....	674
Бобобеков Эргаш Абдумаликович	

ASALARICHILIKNING QISHLOQ XO'JALIGI IQTISODIYOTIDAGI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Alikulov Abdimo'min Ismatovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti "Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi" kafedrası professori, i.f.d.

Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti "Iqtisodiyot va buxgalteriya hisobi" kafedrası assistenti

Annotatsiya: Bugungi kunda dunyo aholi sonining ko'payib borishi, sanoatning rivojlanishi, har xil omillar ta'sirida ekologik muvozanatning buzilishi, iqlim o'zgarishlari, sharoitida qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish orqali aholini oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalasi kun tartibidagi dolzarb vazifalardan biriga aylanib bormoqda. Ushbu maqolada asalarichilikning qishloq xo'jaligida o'rni, uning rivojlanish istiqbollari, o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan va tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat xavfsizligi, asalarichilik, asalarichilik sohasining rivojlanish bosqichlari, asalarichilikda rivojlanish islohotlari, fermer xo'jaliklar.

Abstract: In the context of increasing world population, industrial development, disruption of the ecological balance under the influence of various factors, climate changes, the issue of providing food security to the population through sustainable development of agriculture is one of the urgent tasks of the agenda. This article describes and analyzes the role of beekeeping in agriculture, its development factors, and its specific features.

Key words: Agriculture, food safety, beekeeping, stages of development of the beekeeping sector in our Republic, development reforms in beekeeping, farms.

Аннотация: В условиях роста населения планеты, промышленного развития, нарушения экологического баланса под воздействием различных факторов, изменения климата, вопрос обеспечения продовольственной безопасности населения посредством устойчивого развития сельского хозяйства является одной из актуальных задач. В данной статье описывается и анализируется роль пчеловодства в сельском хозяйстве, факторы его развития и особенности.

Ключевые слова: Сельское хозяйство, продовольственная безопасность, пчеловодство, этапы развития отрасли пчеловодства в нашей республике, реформы развития пчеловодства, фермы.

KIRISH

Keyingi yillarda respublikamizda aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, shu jumladan, sifatli asal mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini ko'paytirish bo'yicha qator chora-tadbirlar qabul qilindi. Ularning ijrosi samarali ta'minlanmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, asal ishlab chiqarish bo'yicha mavjud imkoniyatlardan samarasiz foydalanish asalarichilik tarmog'ining eng zaif bo'g'ini hisoblanadi. Natijada asalari oilalarining mahsulodligi 20 kilogrammdan oshmaydi, bu jahondagi o'rtacha ko'rsatkichlardan ham pastdir. Asalarichilik sohasidagi ilg'or tajribalarni o'rganish, asal yetishtirishning zamonaviy texnologiyalarini keng joriy etish va yuqori texnologik usullaridan foydalanish masalalariga yetarli darajada e'tibor qaratilmayapti. Asalarichilik tarmog'idagi mavjud muammolarni hal qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 16-oktabrdagi PQ-3327-son "Respublikamizda asalarichilik tarmog'ini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori qabul qilindi:

- ushbu qarorga muvofiq "O'zbekiston asalarichilari" uyushmasi tashkil etildi.
- "O'zbekiston asalarichilari" uyushmasining asosiy vazifalari etib asal mahsulotlari ishlab chiqarishning texnologik jarayonlarini tizimli tashkil etish, asalari paketlari yetishtirish va ozuqa bazasini mustahkamlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, shuningdek, asal yetishtirish jarayoniga ilmiy asoslangan usullar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish belgilab qo'yildi.

- asalarichilik xo'jaliklari tomonidan asal yig'ish mavsumi davomida o'rmon fondi yerlaridan, muhofaza etiladigan tabiiy hududlardan (davlat qo'riqxonalari, biosfera rezervatining qo'riqlanadigan zonasidan tashqari), tog' va tog'oldi hududlaridan, tabiiy pichanzor va yaylovlardan hamda qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanish bepul amalga oshiriladi.
- AT "Aloqabank" huzurida mas'uliyati cheklangan jamiyat shaklida lizing kompaniyasi tashkil etiladi, unga tijorat banklari kreditlari va lizing kompaniyasining o'z mablag'lari hisobidan asalari uyalar, ular uchun zarur jihozlar, anjomlarni va asalarichilik sohasida qo'llaniladigan inventarlar, maxsus transport vositalari va tirkamalar, asalni qadoqlash texnologik liniyalari va boshqa lizing obyektlarini lizing asosida yetkazib berish vazifasi yuklatilgan.

Shuningdek, asalarichilik sohasidagi ilg'or tajribalarni resublikamizning barcha hududlarida tatbiq etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 1-avgustdagi PF-5497-sonli Farmoniga ko'ra:

1. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi, O'rmon xo'jaligi davlat qo'mitasi, Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi hamda Aksiyadorlik-tijorat "Aloqabank", "O'zbekiston asalarichilari" uyushmasini tashkil etish to'g'risidagi taklifga ko'ra rozilik berildi.
2. Quyidagi "O'zbekiston asalarichilari" uyushmasining asosiy vazifalari va faoliyat yo'nalishlari qilib belgilandi:
 - asalarichilik tarmog'ini rivojlantirishga qaratilgan normativ-huquqiy bazani ishlab chiqishda ishtirok etish;
 - asalarichilik tarmog'ini rivojlantirish dasturlarini amalga oshirishni muvofiqlashtirish, yagona ilmiy-texnika, investitsiya va eksport siyosatini muvofiqlashtirish;
 - mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari va manfaatdor tashkilotlar bilan hamkorlikda asalarichilik xo'jaliklarining o'rmon fondi yerlariga, tog' va tog'oldi hududlariga, tabiiy pichanzor va yaylovlarga hamda qishloq xo'jaligi yerlariga joylashtirishni amalga oshirish;
 - asalari uchun sun'iy ozuqalar ishlab chiqarishni markazlashgan holda tashkil etishga ko'maklashish va ushbu tajribani keng qo'llash hisobiga asalarichilik xo'jaliklarining ozuqa bazasini mustahkamlash;
 - asalari kasalliklarining oldini olish davolash va tashxis qo'yish bo'yicha zamonaviy va ilg'or usullarni joriy etish ishlariga ko'maklashish;
 - oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, shu jumladan, xorijiy muassasalarda asalarichilik tarmog'ining kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish ishlarini samarali tashkil etish va muvofiqlashtirishda ishtirok etish;
3. "O'zbekiston asalarichilari" uyushmasining tashkiliy tuzilmasi va uning ijro etuvchi apparati boshqaruv xodimlarining umumiy cheklangan soni 27 nafar bo'lgan tuzilmasi muvofiqlashtirilgan.
4. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi va A.T.Aloqabank Uyushmani "Apimondiya" xalqaro asalarichilik uyushmalari federatsiyasiga a'zo bo'lib kirishi bilan bog'liq barcha zarur tashkiliy-amaliy tadbirlar ta'minlangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Asalarichilikni rivojlantirish borasida ko'plab olimlar tadqiqotlar olib borgan bo'lib, ularning barchasi sohani rivojlantirish qishloq xo'jaligining barcha tarmoqlari uchun birdek samarali bo'lishini, bu ayniqsa asalarilar yordamida qishloq xo'jaligi ekinlarining changlatish vazifalari uchun juda istiqbolli soha ekanligini ta'kidlaganlar. Xususan, Rossiyalik olim V.X.Vorokov asalarichilikni "Iqtisodiy va tadbirkorlik faoliyatining bir turi sifatida asalarichilik biznesi barcha asalarichilik funksiyalaridan maksimal darajada foydalanish orqali agrosanoat majmuining tayanch bo'g'inlaridan biri sanaladi" deb hisoblaydi. Muallif fikricha, asalarichilikning rivojlanganlik darajasi asalarichilik mahsulotlarini yetishtirish orqali emas, balki o'simliklarni changlatish xizmatlarini ko'rsatish orqali daromadga ega bo'lish orqali baholash mumkin¹.

Shuningdek, A.A.Lisenko fikricha, asalarichilik qishloq xo'jaligining eng serdaromad sohalaridan biri bo'lib, u nafaqat iqtisodiy, balki ekologik jihatdan ham jamiyat uchun eng zarur tarmoqlardan biridir. Ammo so'nggi yillarda ekologik muammolar ta'sirida asalarichilik tarmog'ida turli kasalliklar yuzaga kelayotgan bo'lib, bu soha bilan band bo'lgan aholi daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatib kelmoqda. Shu bois qishloq xo'jaligini rivojlantirish dasturlarida, asalarichilikni hamohang tarzda rivojlantirishni nazarda tutish zamon talabiga aylanib bormoqda².

Iqtisod fanlari nomzodi G.R.Mursalimovanning fikricha, jahon bozorida raqobatbardosh qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirishni ko'paytirish g'oyat muhim hisoblanib, bu muammoni hal etishda asalarichilik muhim ahamiyat kasb etadi. Asalarilar yuqori kaloriyali oziq-ovqat mahsuloti — asal va boshqa mahsulotlar ishlab

1. Перспективы развития пчеловодства в условиях индустриализации АПК : Сб. ст. по материалам междунар. науч.-практ. конф. / отв. за вып. В.И.Комлацкий. — Краснодар : КубГАУ, 2020. — 3 с.

2. А.А.Лысенко. Мониторинг и разработка способов лечения и профилактики болезней пчел в Республике Афганистан. Краснодар : КубГАУ, 2020. — 236 с.

chiqaradi, entomofil qishloq xo'jaligi ekinlarining changlanishini ta'minlaydi, ularning hosildorligi 40% yoki undan ko'proq oshiradi. Asalarilar changlatish hisobiga qishloq xo'jalik ekinlari hosilini oshirish xarajatlari asosiy asalarichilik mahsulotlaridan olinadigan yillik daromaddan bir necha baravar yuqoridir³. Muallif asalarichilik ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun hududning melliferli resurslari va ekologik holatini hisobga olgan holda asalarichilikni oqilona joylashtirish kerak deb hisoblaydi. Fikrimizcha, G.R.Mursalimovanning ilmiy yondashuvlari mamlakatimiz sharoitida ham dolzarb sanalib, asalarichilik bazi hududlarda zich joylashganligi, bazi hududlarda nisbatan past darajada rivojlanganligi bois, ilmiy asosda hududning melliferli resurslari va ekologik holatini hisobga olgan holda joylashtirish talab etiladi.

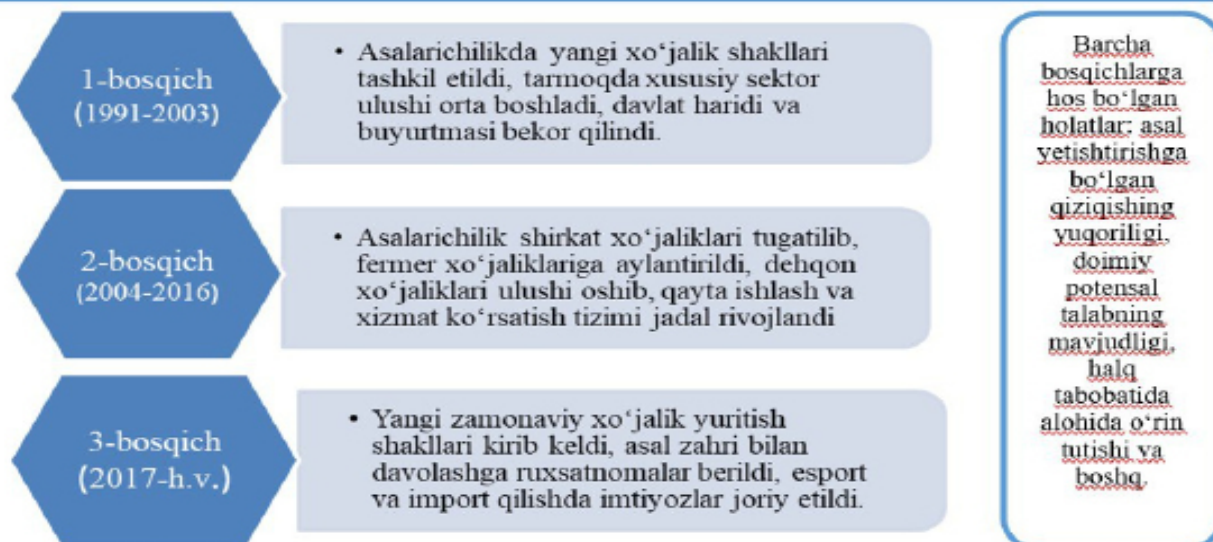
Iqtisod fanlari nomzodi T.V.Torjenova ham bu borada bir qator tadqiqotlar olib borgan bo'lib, asalarichilik tegishli ishlab chiqarish sharoitlari va ijtimoiy mehnat taqsimoti tizimida o'z o'rniga ega bo'lgan sifat jihatidan bir xil xo'jalik birliklari guruhini tashkil etuvchi alohida tarmoqdir. U bozorga asal, mum, propolis, asalari noni va boshqa bir qator qimmatli mahsulotlar yetkazib berib, ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonida muhim vazifalarni bajaradi,⁴ degan xulosaga kelgan. T.V.Torjenova tadqiqotlari davomida asalarichilikni rivojlantirishning samarali yechimi sanoat asosida rivojlantirish bo'lib, buning uchun innovatsion texnologiyalarga investitsiyalar kiritish eng maqbul usul sanaladi. Bizningcha, mamlakatimizda ham asalarichilik tarmog'ini sanoat asosida tashkil qilishda innovatsion texnika va texnologiyalarni rivojlantirish uchun barcha tashkiliy asoslar amalda mavjud bo'lib, ushbu jarayonni iqtisodiy rag'batlantirish hamda ilmiy asoslarini takomillashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Ma'lumki, respublikamizda asalarichilik, xususan, asalari mahsulotlari to'g'risidagi ma'lumotlar qadimdan ma'lum bo'lgan. Asal va asalari mahsulotlarining foydali jihatlari to'g'risida Ibn Sino va Al-Beruniyning asarlarida mingdan ortiq tavsiyalar keltirilgan. Shunday bo'lsa-da, asalarichilikning mamlakatimizda qishloq xo'jaligining bir bo'g'ini, mahsulot yetishtiruvchi faoliyat shakli sifatidagi rivojlanishi bir nechta davrlarni bosib o'tgan bo'lib, uni quyidagi bosqichlarga bo'lgan holda guruhlariga ajratish mumkin.

1991-2003-yillarni o'z ichiga qamrab olgan birinchi bosqich, mustaqillikning ilk davrlariga to'g'ri kelib, o'tish davri iqtisodiyotiga hos bo'lgan islohotlarni boshdan o'tkazadi. Xususan, asalarichilik kolxozlari tugatilib, ular paychilik asosida faoliyat yuritadigan asalarichilik shirkat xo'jaliklariga aylantiriladi. Shuningdek, bu davrda tarmoqda xususiy sektor ulushi orta boshladi, davlat xaridi va buyurtmasi bekor qilindi.

Respublikamizda mustaqillik davridan keyingi yillarda asalarichilik sohasining rivojlanish bosqichlari

Asalarichilikda islohotlarning ikkinchi bosqichi sifatida mamlakatimizda fermer xo'jaliklariga ustuvorlik berilgan va shirkat xo'jaliklari negizida fermer xo'jaliklari tashkil etila boshlagan 2004-yildan, asalarichilikda

³ Г.Р.Мурсалимова. Научное обоснование путей повышения экономической эффективности отрасли пчеловодства: на материалах Республики Башкортостан. к.э.н. дисс. автореферати. УФА-2006 г

⁴ Т.В.Торженова. Организационно-экономические аспекты эффективного производства перги: на материалах Рязанской области. к.э.н. дисс. автореферати. УФА-2010 г.

dehqon xo'jaliklari ulushi ortib, qayta ishlash va xizmat ko'rsatish tizimi jadal rivojlangan 2016-yilgacha bo'lgan davrni kiritishimiz mumkin. Bu davrda tarmoqda mulkchilikning turli shakllari, xususan, xususiylashtirishga urg'u berildi. Asalarichilik fermer xo'jaliklarini tashkil etishdagi tashkiliy muammolar sababli dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish nisbatan sodda va ortiqcha ma'muriy ta'sirlardan holi bo'lganligi bois jadal rivojlandi.

Shu bilan birgalikda respublikamizda asalarichilik sohasining jadal rivojlanishida yangi bosqichni boshlab bergan 2017-yildan hozirgi davrga qadar bo'lgan muddatlarni 4-bosqich sifatida e'tirof etish mumkin bo'lib, unda yangi zamonaviy xo'jalik yuritish shakllari kirib keldi, asal zahri bilan davolashga ruxsatnomalar berildi, eksport va import qilishda imtiyozlar joriy etildi. Shuningdek, "O'zbekiston asalarichilari" uyushmasi tashkil etilib, uyushma a'zolariga bir qator imtiyozlar joriy etildi. Xususan, o'rmon fondining asalarichilikda foydalanish mumkin bo'lgan resurslaridan bepul foydalanish imkoniyati yaratib berildi.

Respublikamizda mavjud asalarichilik subyektlari sonining o'zgarishiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 2018–2022-yillar oralig'ida 21 foizga o'sganligini kuzatishimiz mumkin. Asalarichilik subyektlari soni 2018-yilda respublika bo'yicha jami 14018 tani tashkil etgan bo'lsa, 2020-yilda 15794 tani va 2022-yilga kelib 16974 tani tashkil etgan. Asalarichilik xo'jaliklari soni ortib borishi mos ravishda asal yetishtirish miqdorining ham ortib borishiga o'zining ijobiy hissasini qo'shmoqda. Xususan, 2018-yilda respublika bo'yicha jami 12,5 ming tonna asal yetishtirilgan bo'lsa, 2020-yilda 13,3 ming tonna va 2022-yilda esa, 14,7 ming tonna asal yetishtirilgan yoki 2022-yilda 2018-yilga nisbatan 16 foizga o'sganligini kuzatishimiz mumkin. Yetishtirilgan asal miqdorida turli toifadagi xo'jaliklar ulushiga e'tibor qaratsa, asosiy asal va asal mahsulotlari dehqon xo'jaliklari tomonidan yetishtirilayotganligini ko'rish mumkin. Jumladan, 2018-yilda jami yetishtirilgan asal miqdorining 87,2 foizini dehqon xo'jaliklari tomonidan yetishtirilgan bo'lsa, 8,4 foizi fermer xo'jaliklari tomonidan va 4,4 foizi qishloq xo'jaligi korxonalari tomonidan yetishtirilgan. 2020-yilda bu ko'rsatkich mos ravishda 80,9 %, 12,5 % va 5,7 % ni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilga kelib 81,5%, 12,4 % va 6,1 % ni tashkil etgan.

1-jadval: Respublikamizda yetishtirilgan asal miqdori o'zgarish dinamikasi, tonna⁵

Hududlar	Yillar							2022-yil 2018-yilga nisbatan foizda
	2018-yil		2019	2020	2021	2022-yil		
	tonna	%				tonna	%	
Qoraqalpogʻiston Respublikasi	581,8	4,6	730,9	753	799,3	836	5,7	143,7
Andijon	1054,9	8,4	1132,3	1182,5	1204,5	1246	8,5	118,1
Buxoro	1787,8	14,2	1907,3	1 946,30	2160,8	2293	15,6	128,3
Jizzax	1087,5	8,6	1128,7	1145,1	1157,7	1202	8,2	110,5
Qashqadaryo	1144,2	9,1	1219,6	1239	1244,4	1335	9,1	116,7
Navoiy	1027,5	8,2	1035,4	1072,4	1108,8	1129	7,7	109,9
Namangan	986,9	7,8	1054,4	1073,4	1076,8	1095	7,5	111
Samarqand	1213,5	9,6	1001,2	1 049,30	1141,5	1221	8,3	100,6
Surxondaryo	704,9	5,6	737,4	802,4	877,4	904	6,2	128,2
Sirdaryo	262,7	2,1	267,5	274,5	347,9	361	2,5	137,4
Toshkent	496,4	3,9	457,4	458,4	508,9	523	3,6	105,4
Fargʻona	1274,5	10,1	1320,5	1337,7	1413,2	1421	9,7	111,5
Xorazm	955,8	7,6	1009,1	1023,8	1025,7	1129	7,7	118,1
Jami	12578,4	100	13001,7	13357,8	14066,9	14695	100	116,8

Asal yetishtirish iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlaridan biri bu aholi jon boshiga nisbatan yetishtirilgan mahsulot miqdori bo'lib, u tibbiy me'yarlarga ko'ra baholanadi. Mamlakatimizda mavjud me'yoriy hujjatlarga ko'ra bir yilda bir kishi 7 kg asal iste'mol qilishi talab etiladi. Tahlillarga ko'ra 2018-yilda aholi jon boshiga nisbatan 2,6 kg asal yetishtirilgan holda tibbiy me'yorga nisbatan 37,1 foizga ta'minlangan bo'lsa, 2020-yilda bu ko'rsatkich 2,5 kg va 36,3 foizni hamda 2022-yilda 2,4 kg va 34,3 foizni tashkil etgan⁶.

5 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligi ma'lumotlari asosida.

6 O'zbekiston Respublikasi aholisining yoshiga, jinsiga va kasbiy faoliyati guruhlari uchun sog'lom ovqatlanishni ta'minlashga qaratilgan o'rtacha kunlik ratsional ovqatlanish normativlari. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining 24.12.2020-yildagi 0007-20-son buyrug'i, <https://lex.uz/docs/5182749#5184550>

2-jadval: Respublikamizda aholi jon boshiga ishlab chiqarilgan asal miqdori o'zgarishi dinamikasi, kg

Asalari mahsulotlari	Yillar					2022-yilni 2018-yilga
	2018	2019	2020	2021	2022	
Ishlab chiqirilgan asal miqdori, tonna	12578,4	13001,7	13357,8	14066,9	14695	2116,6
Doimiy aholi soni, ming kishi	32656,7	33255,5	33905,2	34558,9	35271,3	2614,6
Tibbiy iste'mol me'yori, kg/kishi	7	7	7	7	7	
Aholi jon boshiga yetishtirilgan asal, kg/kishi	2,6	2,6	2,5	2,5	2,4	-0,2
Tibbiy me'yorga nisbatan ta'minlanish darajasi, foiz	37,1	36,5	36,3	35,1	34,3	-2,8

Shuningdek, iqtisodiy jihatdan sohani rivojlantirish orqali qo'shimcha daromad manbaalarini hamda ko'p tarmoqli xo'jaliklarda aylanma mablag'larni shakllantirish, foydalanilmayotgan agrosurslarni (gul changi, changlatish xizmati, propolis, asalari zahri va boshqa) bozor aktiviga aylantirish kabi holatlar ham sohani barqaror rivojlantirishni zamon talabiga aylantirmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda ta'kidlashimiz mumkinki, mamlakatimizda asalarichilikni barqaror rivojlantirish uchun tadbirkorlik motivatsiyasi, halq tabobati va iste'mol savatchasidagi asosiy oziq-ovqat sifatida potensial talabning mavjudligi sohani doimiy ravishda, shu bilan birgalikda ilmiy asoslangan tarzda takomillashtirib borishni taqazo etadi.

XULOSA

1. Inson organizmi faoliyati uchun zarur bo'lgan moddalarning ko'plab turlari faqatgina asalarichilik tarmog'ida ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tarkibida uchraydi. Shuning uchun, asalari mahsulotlari kuchli energetik quvvatligi va oqsilga boyligi sababli insonlar ozuqa ratsionidagi barcha zarur moddalar bilan ta'minlanganlik darajasi bo'yicha ajralib turadi;
2. O'simlikchilik tarmog'ini rivojlantirish va qishloq xo'jaligi ekinlar hosildorligini oshirishda asalarilar yordamida changlatish muhim manba bo'lib xizmat qiladi;
3. Qishloq xo'jaligi korxonalari birinchi navbatda o'z hududlarida asalarichilik tarmog'ini tashkil etishi xo'jalikning daromadini oshirishga imkon bersa, ikkinchi navbatda asalarilar yordamida dehqonchilik mahsulotlari sifatini va hosildorligi oshib, xo'jaliklarni daromadini ko'tarilishiga olib keladi, uchinchi navbatda esa asalarichilik tarmog'idan olingan daromadni xo'jalikda yerlarning meliorativ holatini yaxshilash, moddiy-texnika ta'minotini oshirish pirovard natijada xo'jalikning iqtisodiy samaradorligini oshirishga imkoniyat yaratadi, to'rtinchidan esa xo'jalik a'zolari, qolaversa iste'moldan ortiqcha tabiiy va sifatli mahsulotlarni hududlardagi aholining iste'mol qilishi hisobiga salomatliklari yanada mustahkamlanadi. Bu esa pirovard natijada bosh maqsad hisoblangan xo'jalikda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirishga, iqtisodiy samaradorligi ko'tarilishiga va barqaror faoliyat yuritishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdigapparovich I. X. (2024). Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini tayyorlov va sotish xizmatlarini boshqarish // Journal Of Innovations In Scientific And Educational Research, 7(2), 148–157.
2. Abdigapparovich I. X. (2024). Qishloq xo'jaligida mashina-traktor parklari xizmatlarining ahamiyati // World Of Science, 7(2), 105-113.
3. Абдигаппарович И. Х., & Юлдашев Ш. Х. (2024). Вопросы совершенствования учета затрат и стоимости продукции на сельскохозяйственных предприятиях // So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi, 7(1), 361-368.
4. Jo'raeva D. O., & Abdushukurov X. B. (2023). Uzunmudavlat plantatsiyalarini barpo etish xarajatlari hisobini tashkiliy-uslubiy asoslari // The Journal of Economics, Finance and Innovation, 690-699.
5. Alikulov A. I. (2010). Modern trends in development of cotton production and processing chain in Uzbekistan. Perspectives of Innovations, Economics and Business, PIEB, 6(3), 75-76.
6. Расулова Ш. (2023). Xarajatlari hisobini tashkil etish va tasniflashning iqtisodiy ahamiyati // Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(2), 85-93.
7. Tashmurotov E. U. (2023). Accounting And Audit Improvement Of Ready Sale Products In Agrocluster // The Journal of Economics, Finance and Innovation, 649-657.
8. Yuldashev S., & Ishturdiyev H. (2023). Qishloq xo'jaligi korxonalarda xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari.
9. Гайбуллаев Р. М., & Иштурдиев Х. (2023). Хўжалик юртиш субъектларида молиявий натижалар ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш // World of Science, 6(4), 345-351.
10. Eshmuradov U. B. (2023). Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Alfraganus universiteti dotsenti, i.f.f.d. (PhD) Fayziyev Oybek Raximovichning umumiy tahriri ostida nashrga tayyorlandi.

O'zbek tili muharriri: Ulug'bek Eshmuradov

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Rus tili muharriri: Abdimo'min Alikulov, i.f.d., professor

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Bobur Ochilov

2024. Maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027
Topshirildi: 10.04.2024-yil. Nashrga ruxsat etildi: 19.04.2024-yil.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro‘yxatdan
o‘tkazilgan.